

VIRNA KARLIĆ

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

JELENA TUŠEK

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FRAZEMSKA FLEKSIBILNOST NA SUČELJU PRAGMATIKE I KONSTRUKCIJSKE GRAMATIKE

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

UDK 81'23

81'367.7'373.7

[HTTPS://WWW.DOI.ORG/10.17234/9789533790121.12](https://www.doi.org/10.17234/9789533790121.12)

Rad se bavi frazemskom fleksibilnošću koja se odražava u vidu kreativnih frazemskih modifikacija. Ova se pojava analizira na primjerima poredbenih frazema značenja 'lijep' i 'ružan' trodijelne strukture [(A) pridjev *lijep/ružan* + (B) veznik *k(a)o* + (C) imenica]. Faktorima frazemske fleksibilnosti te upotrebi kreativnih frazemskih modifikacija u radu se pristupa iz perspektive pragmatike (teorija hinjenja i teorija konverzacijske implikature) te konstrukcijske gramatike. U istraživačkom dijelu rada prikazuju se glavne postavke navedenih teorijskih modela. Istraživanje je provedeno u dvije faze. U prvoj fazi provedena je korpusna analiza sintagmatskih spojeva strukture [*lijep/ružan* + *k(a)o* + imenica] u mrežnom korpusu hrWaC te su među njima popisani frazemi u kanonskom i modificiranom obliku. U drugoj fazi istraživanja provedene su dvije ankete među izvornim govornicima hrvatskog jezika s ciljem utvrđivanja (1) stupnja prihvatljivosti te (2) mehanizama prijenosa (implicitnog) značenja frazema u kanonskom i modificiranom obliku.

Ključne riječi: frazemske modifikacije; hrvatski jezik; konverzacijska implikatura; konstrukcijska gramatika; poredbeni frazemi; pragmatika

1. UVOD: FRAZEMSKE VARIJANTE I NJIHOVE VRSTE

U tradiciji *zagrebačke frazeološke škole* frazemi se definiraju kao cjelovite, čvrsto strukturirane i ustaljene veze dviju ili više riječi, čije je značenje figurativno (Parizoska 2007: 173). Kao što to primjećuje Kovačević (2012: 141), „sve postojeće definicije frazema u okviru hrvatske frazeologije od njezinih začetaka do posljednjih istraživanja ističu postojanost ili ustaljenost leksičko-gramatičkoga sastava i semantičko jedinstvo frazeoloških sastavnica” iako je „[...] u jezičnoj praksi taj pojam ustaljenosti relativan”. Budući da definicija frazema zasnovana na pojmovima ustaljenosti i cjelovitosti *a priori* isključuje mogućnost njihove strukturne i semantičke fleksibilnosti, u novije je vrijeme izložena kritici (Arseneault 2014: 59).

Strukturalna i semantička fleksibilnost obilježje je mnogih frazema. Pritom valja razlikovati pojmove paradigmatičnosti i varijantnosti frazema. Paradigmatičnost frazema odnosi se na gramatičku promjenjivost oblika njihovih pojedinih komponenata u kontekstu rečenice – bez utjecaja na frazeološko značenje (npr. *lijep k(a)o slika* ↔ *lijepa kao slika*) (Fink-Arsovski 2002: 21). Varijantnost frazema odnosi se na mijenjanje strukture i/ili značenja frazema neovisno o gramatičkom kontekstu unutar rečenice. S obzirom na kriterij ustaljenosti u jezičnoj upotrebi frazemske se varijante dijele na konvencionalne (sustavne) i nekonvencionalne (kreativne frazemske modifikacije).

Konvencionalne ili sustavne varijante stvorene su neovisno o kontekstu, njihov formalni oblik obično nalazimo u rječnicima jer je frekventan, a značenje mu je povezano sa značenjem temeljnoga oblika frazema. [...] Nekonvencionalne varijante ili kreativne frazemske modifikacije stvorili su pojedinci za specifičnu upotrebu u diskursu, kratkoročne su i značenje im je ograničeno kontekstom. (Marković 2013: 132)

Kao primjer konvencionalnih frazemskih varijanata mogu poslužiti varijacije poredbenoga frazema *kao jabuka*, koji može i ne mora sadržavati pridjevske komponente *crvena*, *rumena* ili *zlatna* (Fink-Arsovski 2002: 89). Kreativne frazemske modifikacije (kakve primjerice nalazimo u naslovu knjige *Ljubav na posljednji pogled* ili kulinarske televizijske emisije *Ljubav na prvi zalogaj*) ostvaruju se na strukturalnom i semantičkom planu. Strukturalne modifikacije nastaju zamjenom pojedinih sastavnica frazema.

Tom zamjenom upućuje se čitatelja [ili slušatelja] na frazem koji mu je iz jezične stvarnosti poznat, ali frazem nije naveden u cijelosti ili nije naveden u nepromijenjenu obliku. Iako je na taj način prekršena jedna od osnovnih značajka frazema, on je dobio novu aktualizaciju [...]. (Kovačević 2012: 142)

Dok u slučaju konvencionalnih frazemskih varijanti ne dolazi do odstupanja od značenja izvornog frazema, u slučaju kreativnih frazemskih modifikacija u pravilu dolazi do manjeg ili većeg značenjskog pomaka. Temeljna pitanja vezana uz frazemske modifikacije koja se lingvistima nameću tiču se njihovih komunikacijskih funkcija te mehanizama prijenosa njihova (modificiranog) značenja.

U domaćim frazeološkim studijama posvećenim kreativnim frazemskim modifikacijama u publicističkom i književno-umjetničkom funkcionalnom stilu kao razlog njihove upotrebe izdvaja se njihova komunikacijska uloga. Kreativne frazemske modifikacije tumače se kao sredstva kojima se prenosi „novo”, kontekstualno uvjetovano značenje i/ili kojima se postiže određeni stilski efekt (*usp.* npr. Jozić, Pon i Rakovac 2006, Parizoska 2007, Kovačević 2012, Marković 2013). Kada je riječ o načinu prijenosa smisla iskaza koji sadržavaju kreativne frazemske modifikacije, Marković (2013: 132) konstatira da se do njihova značenja „[...] dolazi preko i s obzirom na original, radi čega je prilikom variranja frazema važno zadržati barem djelomičnu prepoznatljivost temeljnoga oblika”. Parizoska (2007) na istom tragu ističe da nema apsolutne slobode u preinakama izvornog oblika frazema. Osim toga, autorica ističe ulogu pragmatičkih faktora pri uspostavljanju novog značenja frazemskih modifikacija – prije svega govornikovih komunikacijskih ciljeva: „nova značenja nastaju ako je iz odnosa kantskoga i izmijenjenog oblika frazema vidljiva komunikacijska namjera” (*ibid.* 174). Jozić,

Pon i Rakovac (2006) zaključuju da „komunikacijski partneri mogu implicitno zaključivati iz nedovršenih ili modificiranih frazema” o njihovu smislu, što vodi prema tumačenju kreativnih frazemske modifikacija kao prijenosnika konverzijskih implikatura.

2. FRAZEMSKA FLEKSIBILNOST IZ PERSPEKTIVE DVIJU PRAGMATIČKIH TEORIJA

2.1. Teorija hinjenja

Pragmatičke teorije tumačenja frazemske fleksibilnosti razvijaju se u posljednjih deset godina kao reakcija na tradicionalno tumačenje frazema kao ustaljenih i cjelovitih leksičkih jedinica. Tako primjerice Egan tvrdi:

Kada bi frazemi bili leksičke jedinice, ne bismo mogli mijenjati njihovo značenje modificiranjem njihovih komponenata, jer bi njihove komponente bile semantički inertne. Međutim, značenje frazema moguće je mijenjati modificiranjem njihovih komponenata. [...] Zbog toga tumačenje frazema kao leksičkih jedinica nije prikladan teorijski okvir za proučavanje njihovih modifikacija. (Egan 2008: 389–390)¹

Za potrebe tumačenja uspješnog prijenosa značenja frazemske modifikacije u komunikaciji Egan (2008) primjenjuje pragmatičku teoriju hinjenja (eng. *pretence theory*) (Walton 1993), prema kojoj se „[...] uz svaki frazem vezuje neko hinjenje, a njegova interpretacija odvija se u dva koraka. Prvo do nas dolazi doslovni sadržaj rečenice posredstvom uobičajenog procesa „zbrajanja” značenja njezinih komponenata. Potom nam taj doslovni sadržaj kazuje što trebamo hiniti da bismo ispravno interpretirali frazem” (Egan 2008: 387). Kao primjer Egan navodi engleski frazem *kick the bucket* značenja ‘umrijeti’, kojem je u hrvatskom jeziku značenjski podudaran frazem *otegnuti papke*. Prema teoriji hinjenja uz ovaj je frazem vezano hinjenje da kada neka osoba umre, otegne papke, tj. ispruži stopala. Stoga, kada interpretiramo iskaz *Pero je otegnuo papke*, prvo interpretiramo njegovo doslovno značenje, a potom ga procesuiramo hinjenjem.

Egan (*ibid.* 399) nadalje ističe da upotreba kanonskih oblika frazema predstavlja najjasniji signal (eng. *cue*) za prepoznavanje odgovarajućeg hinjenja – otuda proizlazi ustaljenost frazema kao jedno od njihovih temeljnih obilježja. Kada je frazem modificiran, signal je slabiji, stoga govornik treba voditi računa o kooperativnosti prema sugovorniku. Prema Eganovu mišljenju frazemi se dijele na one više i manje predvidljive, što je izravno povezano s njihovom semantičkom prozirnošću. Frazemi koji su više predvidljivi, bolje „podnose” modifikacije.

2.2. Teorija implikature

Iako je primjenom teorije hinjenja Egan (2008) objasnio fenomen fleksibilnosti frazema, njegov je pristup podvrgnut kritici – prvenstveno vezano uz njegovo tumačenje interpretacije frazema u kanonskom obliku:

---

¹ Citate koji su u izvorniku na engleskom jeziku prevele su autorice rada.

Pri tipičnoj upotrebi i interpretaciji frazema u kanonskom obliku (kada su nam prethodno poznati) naša se aktivnost čini direktnom – ona ne zahtijeva veći napor od uobičajene jezične upotrebe. Međutim, [Egan] pripisuje isti princip hinjenja i figurativnoj i tipičnoj upotrebi frazema. (Arseneault 2014: 66)

Arseneault (2014) upotrebu frazema u kanonskom i modificiranom obliku – kao i razlike među njima – tumači pomoću Griceove teorije konverzacijske implikature. Shodno ovome pristupu „značenje frazema izvodi se posredstvom konverzacijske implikature: iz uobičajenog komponencijalnog značenja frazema kompetentni slušatelj prepoznaje njegovo implicitno značenje temeljem svojih komunikacijskih očekivanja i jezičnoga znanja o kombinacijama riječi i frazama koje se koriste” (*ibid.* 66). Arseneault, međutim, drži da se proces prepoznavanja frazema u kanonskom obliku i frazemske modifikacije uvelike razlikuje. U skladu s Griceovom (1987) teorijom, iskaze koji sadržavaju frazeme u kanonskom obliku poistovjećuje s generaliziranom konverzacijskom implikaturom, dok iskaze koji sadržavaju frazemske modifikacije poistovjećuje s partikulariziranom konverzacijskom implikaturom (Arseneault 2014: 67). Razlika među njima u tome je što generalizirane konverzacijske implikature nisu ovisne o kontekstu iznošenja iskaza, dok partikularizirane jesu (*usp.* npr. Karlić, Bago 2021). Drugim riječima, prijenos generaliziranih konverzacijskih implikatura zasniva se isključivo na jezičnom znanju (npr. na poznavanju i prepoznavanju nekoga frazema), dok uspješan prijenos partikulariziranih konverzacijskih implikatura zahtijeva dodatno izvođenje zaključaka na temelju kontekstualnih informacija i recipijentova enciklopedijskog i/ili zajedničkog znanja. Tako je primjerice za prepoznavanje značenja prethodno spomenute frazemske modifikacije *ljubav na prvi zalogaj* potrebno poznavati značenje frazema u konvencionalnom obliku *ljubav na prvi pogled* te kontekst u kojem se modifikacija pojavljuje (naslov kulinarske televizijske emisije).

Sukladno teoriji relevantnosti Sperbera i Wilson (1986) Arseneault tvrdi da narušavanje konverzacijskih očekivanja i navika u komunikaciji može biti prihvatljivo te da modifikacije frazema sugeriraju kognitivnu ili afektivnu „isplativost” dodatnog truda koji je potreban za njihovu interpretaciju. Ta „isplativost” može se ogledavati u prijenosu novih značenja, izražavanju kreativnosti, postizanju slikovitosti i humorističnog efekta i sl.

U nastavku rada cilj nam je preispitati predstavljene Arseneaultine hipoteze na primjerima poredbenih frazema značenja ‘lijep’ i ‘ružan’ te njihovih kreativnih modifikacija.

3. FRAZEMSKA PRODUKTIVNOST IZ PERSPEKTIVE KONSTRUKCIJSKE GRAMATIKE

Konstruktivska gramatika uporabni je pristup jeziku koji pretpostavlja da je naše čitavo jezično znanje sazdano od konstrukcija, uparivanja forme i funkcije, višeg ili nižeg stupnja shematiziranosti (Goldberg 2003). Konstrukcije se međusobno razlikuju s obzirom na stupanj kompleksnosti i shematičnosti (Langacker 2008), a neovisno o stupnju shematičnosti nositelji su značenja (Goldberg 2003). Stoga, konstrukcijama smatramo punoznačne lekseme (npr. *pas*) ali i potpuno shematizirane konstrukcije argumentne strukture kao što je to npr. shematizirana ditranzitivna konstrukcija [V Obj1 Obj2].

Poredbene frazeme trodijelne strukture [(A) pridjev + (B) veznik $k(a)o$ + (C) imenica], kojima je posvećen ovaj rad, smatramo djelomično specificiranim poredbenim konstrukcijama s varijabilnom komponentom C. Analizu čiji prikaz slijedi u narednim poglavljima proveli smo s ciljem utvrđivanja u kojoj je mjeri ovaj konstrukcijski obrazac produktivan, odnosno postoje li semantička ograničenja u uvrštavanju imenica na mjesto komponente C u primjerima konstrukcija [*lijep + k(a)o + imenica*] i [*ružan + k(a)o + imenica*].

Govoreći o produktivnosti konstrukcija općenito, Goldberg (2019) tumači da govornik na temelju već zapamćenih jezičnih obrazaca evidentira svaku novu konstrukciju s kojom se susreće, stavlja je u suodnos s drugim sličnim konstrukcijama te na temelju toga svako novo oprijemljeno nalazi svoje mjesto u njegovoj mentalnoj reprezentaciji. Svaka nova jedinica, dakle, biva integrirana u govornikovo pamćenje, a ako je ta jedinica podudarna već postojećima, onda mentalna reprezentacija nije izmijenjena. Međutim, kada je govornik izložen jedinici koja je različita od onih već pohranjenih (inovativna), dolazi do pomaka u reprezentaciji.

Sve jedinice kojima je govornik izložen međusobno se grupiraju te dolazi do pokrivanja određene zone na značenjskom spektru (eng. *coverage*), a na temelju funkcionalno sličnih konstrukcija izvodi generalizacije o tim konstrukcijama. Na primjer, na temelju znanja o učestalosti pojavljivanja određene leksičke jedinice u konstrukciji [*lijep + k(a)o + imenica*] govornik jednostavno može identificirati dominantnu jedinicu. Jedinica koja je učestalija će, prema Goldberg (2019), blokirati manje učestale jedinice, odnosno govornik će izbjegavati novu (kreativnu) jedinicu ako postoji alternativa u vidu dominantne konstrukcije (eng. *statistical preemption*). Inovativna će konstrukcija ujedno biti prihvatljiv(ij)a ako je prazno mjesto konstrukcije (u ovom slučaju mjesto komponente C u trodijelnoj poredbenoj konstrukciji) ovjereno kao mjesto na kojem je zamjetna učestalost pojave različitih imenica. Tako će primjerice konstrukcija sa 100 različitih imenica na mjestu komponente C biti produktivnija od konstrukcije s njih 10.

4. ISTRAŽIVANJE

U ovom poglavlju slijedi prikaz empirijskog istraživanja koje smo provele s ciljem preispitivanja temeljnih hipoteza o frazemima i frazemskim modifikacijama iz područja pragmatike i konstrukcijske gramatike.

4.1. Građa

Istraživanje je provedeno nad primjerima trodijelnih poredbenih pridjevskih frazema, koji se u kanonskom obliku sastoje od tri komponente: (A) komponenta koja se uspoređuje (u ovom slučaju pridjev); (B) poredbeni veznik; (C) komponenta s kojom se uspoređuje (u ovom slučaju imenica) (Fink-Arsovski 2002: 12). Kod većine frazema ove vrste komponente A i C nisu desamentizirane, a komponenta C u funkciji je potenciranja značenja komponente A (*ibid.*). U većini poredbenih frazema postoji više ili manje očita logička značenjska veza između komponenata A i C, međutim postoje i slučajevi u kojima takva veza izostaje (*ibid.* 30).

Najfrekventnije vrste modifikacija trodijelnih poredbenih frazema jesu: redukcija komponente A (npr. *lijep k(a)o slika* → *kao slika*), supstitucija komponente C (npr. *lijep k(a)o Apolon* → *lijep k(a)o Brad Pitt*), proširenje frazemske sastavnice (npr. *ružan k(a)o noć* →

ružan k(a)o crna noć), a mogući su i spojevi dvaju frazema u jedan (npr. *pokisao kao miš + crkveni miš* → *pokisao kao crkveni miš*) (usp. Jukić 2018: 153). Provedeno istraživanje primarno je usmjereno na pridjevske poredbene frazeme i njihove modifikacije s reduciranom komponentom A i/ili supstituiranom komponentom C.

4.2. Metodologija, ciljevi i hipoteze

Za potrebe istraživanja provedene su dvije *online* ankete među izvornim govornicima hrvatskog jezika. U prvoj je anketi sudjelovalo 50 ispitanika – od toga 82 % studentica i 18 % studenata preddiplomskih (46 %) i diplomskih studija (54 %), a u drugoj 25 ispitanika – od toga 76 % studentica i 24 % studenta preddiplomskih (52 %) i diplomskih studija (48 %) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u dobi između 19 i 32 godine.

Izradi ankete prethodila je korpusna analiza poredbenih izraza strukture [(A) pridjev *lijep/ružan* + (B) veznik *k(a)o* + (C) imenica] s ciljem utvrđivanja koje se sve imenice u mrežnom korpusu hrWaC pojavljuju u poziciji C te koliko su frekventne. Najfrekventnije primjere uvrstile smo u anketu kao predstavnike konvencionalnih frazema u kanonskom obliku, dok smo među najmanje frekventnim primjerima izdvojile predstavnike kreativnih frazemskih modifikacija.

Prva anketa sastoji se od 35 zadataka, u kojima se od ispitanika traži prepoznavanje (značenja) poredbenih frazema i njihovih nekonvencionalnih modifikacija strukture [(A) pridjev *lijep/ružan* + (B) veznik *k(a)o* + (C) imenica] bez navođenja komponente A. U zadacima se od ispitanika tražilo da na mjesto reducirane komponente A upišu pridjev koji po njihovoj procjeni nedostaje. Zadaci uključuju primjere: (1) najfrekventnijih konvencionalnih poredbenih frazema značenja ‘lijep’ i ‘ružan’ (*lijep k(a)o slika, ružan k(a)o lopov*) te (2) primjere njihovih modifikacija iz korpusa koje uključuju: (a) nekonvencionalnu komponentu C koja se sastoji se od opće imenice u očitog logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A (*lijep k(a)o princ, ružan k(a)o štakor*); (b) nekonvencionalnu komponentu C koja se sastoji od opće imenice koja nije u očitog logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A (*lijep k(a)o sotona, ružan k(a)o porez*). Ove su frazemske modifikacije u zadacima prvo predstavljene izvan konteksta, a potom u kontekstu iskaza u kojem se pojavljuju u korpusu (izvorni iskazi u pojedinim su primjerima prilagođeni za potrebe istraživanja, bez utjecaja na njihov smisao). Od ukupno 35 zadataka iz ovog dijela upitnika 10 zadataka uključuje primjere koji su predmetom ovoga istraživanja (zadatke v. u Tablicama 2 i 3), dok su ostali zadaci u funkciji kalibratora (4) i ometača (21).

Prva anketa izrađena je za potrebe provjere naših prvih dviju hipoteza:

H1 – Značenje konvencionalnih trodijelnih poredbenih frazema prepoznatljivo je govornicima izvan konteksta iskaza i bez navođenja komponente A. → Konvencionalni frazemi prenose se kao generalizirane konverzacijske implikature.

H2 – Značenje kreativnih modifikacija poredbenih frazema s reduciranom komponentom A i supstituiranom komponentom C nije nužno prepoznatljivo izvan konteksta iskaza te bez izvođenja zaključaka na temelju recipijentova enciklopedijskog znanja. → Frazemske modifikacije prenose se kao partikularizirane konverzacijske implikature.

Druga anketa sastoji se od 120 zadataka u kojima se ispituje prihvatljivost inovativnih poredbenih konstrukcija. Od ispitanika se tražilo da na Likertovoj skali od 1 (*potpuno neprihvatljivo*) do 5 (*potpuno prihvatljivo*) procijene koliko je vjerojatno da bi se u hrvatskom jeziku neka konstrukcija mogla koristiti pri opisivanju ljepote/ružnoće neke osobe. Ispitivanje je uključivalo 40 konstrukcija [*lijep + k(a)o + imenica*], 40 [*ružan + k(a)o + imenica*], a kako ispitanici ne bi otkrili specifičan cilj ispitivanja i kako bi se izbjegao zamor u procjenama sličnog materijala, u istraživanje je uključeno i 40 ometača koje su činile konstrukcije [*hrabar/čist/žedan/prljav/brz + kao + imenica*]. Za svaku od testiranih konstrukcija odabran je po jedan primjer iz kategorija dobivenih na temelju korpusne analize. Testirani su primjeri koji su (1) frekventni (npr. *slika, dan*), a ostali su birani kao pripadnici istih značenjskih polja (npr. meteorološke pojave) koji su (2) korpusno ovjereni ali rijetki (npr. *duga*), (3) korpusno neovjereni ali smisleni (npr. *mesar, zaljubljenost*) i (4) korpusno neovjereni i nesmisleni (npr. *parkiralište, kazalište*).

Druga anketa, u kombinaciji s korpusnom analizom prikazanom u Poglavlju 4.3.3.1, provedena je s ciljem provjere naše treće hipoteze:

H3 – Kategorija u kojoj ne postoji konstrukcija s jednim visoko frekventnim oblikom produktivna je jer nema dominantnog oblika koji će istiskivati konkurentne oblike → Zato je primjerice konstrukcija [*lijep kao poznata osoba*] visoko produktivna, a konstrukcija [*lijep kao predmet*] nisko produktivna.

4.3. Rezultati

4.3.1. Stanje u korpusu

Pretraživanjem mrežnog korpusa hrWaC (Ljubešić, Klubička 2014) utvrđeno je da se poredbena konstrukcija strukture [*lijep + k(a)o + imenica*] pojavljuje u 380 primjera, a poredbena konstrukcija strukture [*ružan + k(a)o + imenica*] u 174 primjera. U Tablici 1 navedeno je pet najfrekventnijih imenica u funkciji komponente C u obje poredbene konstrukcije. Imenice koje su otisnute masnim slovima (*lijep k(a)o slika, ružan k(a)o lopov*²) u nastavku su istraživanja korištene kao primjeri konvencionalnih frazema koji su u širokoj upotrebi.

Struktura PK (komponente A+B+C)	Broj primjera u korpusu	Pet najfrekventnijih imenica u funkciji Komponente C
[<i>lijep + k(a)o + imenica</i>]	380	slika (23%), žena (3%), san (3%), Apolon (2%), grijech (2%), ostalo (67%)
[<i>ružan + k(a)o + imenica</i>]	174	lopov (16%), pas (16%), vrag (7%), noć (6%), ponoć (6%), ostalo (49%)

Tablica 1: Najfrekventnije imenice u funkciji komponente C u poredbenim konstrukcijama (PK) strukture [*lijep/ružan + k(a)o + imenica*] (hrWaC)

2 Između jednako frekventnih frazema *ružan k(a)o lopov* i *ružan k(a)o pas* opredijelile smo se za prvi radi izbjegavanja mogućeg preklapanja s drugim poredbenim frazemima s komponentom *pas* (npr. *vjeran kao pas, umoran kao pas*).

4.3.2. Analiza mehanizama prijenosa značenja frazema i njihovih modifikacija

U Tablici 2 prikazani su rezultati zadataka u kojima su primjeri frazema i frazemskih modifikacija navedeni izvan konteksta izvornog iskaza. U Tablici 3 prikazani su rezultati zadataka u kojima su primjeri frazemskih modifikacija navedeni u kontekstu iskaza u kojem se izvorno pojavljuju u mrežnom korpusu hrWaC. U prvom stupcu obiju tablica primjeri su grupirani s obzirom na sastav i (ne)konvencionalnost komponente C. U drugom stupcu navedeni su primjeri iz upitnika, dok su u trećem stupcu prikazani dobiveni rezultati. Uz svaki ponuđeni odgovor u zagradi je naveden broj ispitanika koji su ga ponudili.

Vrsta komponente C	Primjeri frazema i njihovih modifikacija [-kontekst]	Rezultati: komponenta A
1. Konvencionalna	<i>On je [lijep] kao slika.</i>	lijepa (49) , masna (1)
	<i>On je [ružan] kao lopov.</i>	lukav (14), ružan (13) , tih (8), brz (3), pokvaren (2), drzak, glup, jadan, mudar, namazan, obučen, pametan, snalažljiv, vješt, zeznut (1)
2a. Nekonvencionalna – imenica u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A	<i>On je [lijep] kao princ.</i>	lijep (32) , zgodan (5), dobar (3), razmažen (2), šarmantan (2), bahat, divan, nježan, plemenit, privilegiran, umišljen (1)
	<i>On je [ružan] kao štakor.</i>	ružan (20) , prljav (8), odvratn (3), lukav (2), smrdljiv (2), šugav (2), bijesan, brz, dlakav, dosadan, gadan, mali, miran, moker, naporan, podao, tih, zmazan, žilav (1)
2b. Nekonvencionalna – imenica nije u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A	<i>On je [lijep] kao sotona.</i>	zao (34), zločest (4), lud (2), bijesan, crn, divlji, ljut, nepredvidljiv, ohol, opak, podao, proklet, ružan (1), lijep (0)
	<i>On je [ružan] kao porez.</i>	skup (9), visok (8), dosadan (5), naporan (5), ružan (2) , težak (2), velik (2), debeo, fer, gadan, grozan, jadan, kradljivac, loš, nepotreban, nepravedan, obavezan, pokvaren, povratan, prisutan, siguran, točan, ubitačan, zao (1)

Tablica 2: Rezultati ankete: frekventnost pridjeva na mjestu reducirane komponente A u primjerima frazema i njihovih modifikacija izvan konteksta iskaza

Vrsta komponente C	Primjeri frazema i njihovih modifikacija [+kontekst]	Rezultati: komponenta A
2b. Nekonvencionalna – imenica u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A	<i>Osoba može biti ružna i napravi 20 estetskih pothvata i postane lijepa pa prenosi ružne gene. Tako su moji roditelji gadni, a ja sam [lijep] ko princ.</i>	lijep (45) , zgodan (2), ispaio (1), krasan (1), šarmantan (1)
	<i>Taj pas je [ružan] kao štakor, ali toliko je simpatičan da bih ga imao za kućnog ljubimca.</i>	ružan (42) , gadan (2), malen (2), prljav (2), grd (1), zmazan (1)
2c. Nekonvencionalna – imenica nije u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A	<i>Ti me nikada ne bi uspio zbariti, taman ni da si [lijep] kao sotona.</i>	lijep (9) , zgodan (8), lukav (8), zavodljiv (4), uporan (3), vruć (3), primamljiv (2), privlačan (2), jak, lud, pametan, pijan, ružan, šarmantan, uspješan, uvjerljiv, varljiv, zločest (1), bez odgovora (1)
	<i>To je vjerojatno zato što si [ružna] ko porez pa si ljubomorna na sve zgodne žene.</i>	ružna (21) , dosadna (4), nepoželjna (3), gadna (2), naporna (2), skupa (2), debela, glupa, grozna, nametljiva, neplaćena, nepotrebna, nesigurna, nezgodna, prefrigana, velika, visoka (1), bez odgovora (1)

Tablica 3: Rezultati ankete: frekventnost pridjeva na mjestu reducirane komponente A u primjerima frazema i njihovih modifikacija u kontekstu iskaza

(1) Konvencionalni frazemi

Analiza rezultata pokazala je da je 45 (90 %) ispitanika prepoznalo konvencionalni frazem [lijep] kao slika i njegovo značenje unatoč redukciji komponente A. Ovakav rezultat ide u prilog našoj Hipotezi 1, prema kojoj je *značenje konvencionalnih frazema prepoznatljivo govornicima izvan konteksta iskaza i bez navođenja komponente A*, iz čega proizlazi zaključak da se konvencionalni frazemi prenose kao generalizirane konverzijske implikature. Kada je riječ o frazemu [ružan] kao lopov, prepoznalo ga je svega 13 (26 %) ispitanika iako je konvencionalan te se pokazao najfrekventnijim frazedom strukture [ružan + k(a)o + imenica] u mrežnom korpusu hrWaC. Držimo da ovakav rezultat ne dovodi u pitanje valjanost Hipoteze 1, već potencijalno ukazuje na izlazak ovog frazema iz upotrebe među pripadnicima generacije mlađe od 30 godina. Ovome objašnjenju u prilog ide činjenica da jezična građa iz korpusa hrWaC datira iz razdoblja između 2011. i 2014. godine. Osim toga, rezultati zadatka u funkciji ometača koji su uključivali konvencionalne frazeme pokazuju visok stupanj

njihove prepoznatljivosti među ispitanicima, jednako kao u slučaju frazema [*lijep*] kao slika – npr. *glup kao stup* (96 %), *dobar kao kruh* (94 %), *zdrav kao dren* (82 %).

(2a) Frazemske modifikacije s komponentom C koja je u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A

Analiza rezultata ankete pokazala je da je unatoč reduciranoj komponenti A 32 ispitanika prepoznalo značenje frazemske modifikacije [*lijep*] kao *princ* (64 %), a 20 ispitanika značenje frazemske modifikacije [*ružan*] kao *štakor* (40 %) izvan konteksta izvornog iskaza u kojemu su upotrijebljeni u korpusu. Iz ponuđenih je odgovora (*usp.* Tablica 2) vidljivo da su ispitanici na mjestu komponente A u svim slučajevima naveli pridjeve koji su u logičkoj značenjskoj vezi s komponentom C, što je očekivano jer su takvi poredbeni frazemi najfrekventniji (Fink-Arsovski 2002: 30). Ispitanici su odgovore, dakle, izvodili zaključivanjem na temelju svojeg enciklopedijskog, a ne jezičnog znanja (što je bio slučaj s primjerima konvencionalnih frazema).

Rezultati iz Tablice 3 pokazuju da je prepoznatljivost značenja istih frazemskih modifikacija znatno veća u zadacima u kojima su navedene u kontekstu izvornog iskaza iz korpusa. Unatoč reduciranoj komponenti A značenje frazemske modifikacije [*lijep*] kao *princ* prepoznalo je 45 (90 %) ispitanika, a značenje frazemske modifikacije [*ružan*] kao *štakor* 42 (84 %) ispitanika. Drugim riječima, u slučajevima kada su ispitanici bili upoznati s informacijama o jezičnom kontekstu upotrebe frazemskih modifikacija, bili su uspješniji u prepoznavanju njihova značenja.

(2b) Frazemske modifikacije s komponentom C koja nije u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A

Analiza rezultata pokazala je da u zadacima s frazemskim modifikacijama s komponentom C koja nije u očitoj logičkoj značenjskoj vezi s (reduciranom) komponentom A ispitanici nisu bili uspješni u prepoznavanju njihova značenja. Naime, nijedan ispitanik nije prepoznao značenje frazemske modifikacije [*lijep*] kao *sotona* (0 %), dok je značenje frazemske modifikacije [*ružan*] kao *porez* prepoznalo svega dvoje (4 %) ispitanika. Iz Tablice 2 vidljivo je da se ponuđeni odgovori zasnivaju na nekoj vrsti očite logičke značenjske veze s komponentom C, koja u slučaju ovih dviju frazemskih modifikacija izostaje.

Međutim, u zadacima u kojima su iste frazemske modifikacije navedene u kontekstu izvornog iskaza iz korpusa stupanj prepoznatljivosti njihova značenja pokazao se višim. Značenje frazemske modifikacije [*lijep*] kao *sotona* prepoznalo je 9 (18 %) ispitanika, dok je 10 ispitanika kao odgovor navelo bliskoznačne pridjeve *zgodan* i *privlačan* (20 %). Značenje frazemske modifikacije [*ružan*] kao *porez* prepoznao je 21 (42 %) ispitanika, dok je još petoro ispitanika kao odgovor navelo bliskoznačne pridjeve *nepoželjan* i *gadan* (10 %). Iz rezultata prikazanih u Tablici 3 proizlazi zaključak da su ispitanici prilikom rješavanja ovih zadataka veću važnost pridavali informacijama o jezičnom kontekstu upotrebe frazemskih modifikacija nego enciklopedijskom znanju o obilježjima pojmova označenih komponentom C. Drugim riječima, nisu primarno tragali za očitom logičkom značenjskom vezom između komponenata A i C, već su navodili pridjeve koji se uklapaju u kontekst iskaza.

Rezultati zadataka s primjerima frazemskih modifikacija kategorija 2a i 2b potvrđuju našu Hipotezu 2, prema kojoj *značenje kreativnih modifikacija poredbenih frazema s redu-*

*ciranom komponentom A i supstituiranom komponentom C nije nužno prepoznatljivo izvan konteksta iskaza te bez izvođenja zaključaka na temelju recipijentova enciklopedijskog znanja. Analiza je pokazala da je stupanj prepoznatljivosti semantički prozirnih frazemskih modifikacija (s očitom logičkom značenjskom vezom između komponenata A i C) znatno viši od semantički neprozirnih frazemskih modifikacija (bez takve veze). U slučaju semantički prozirnih modifikacija prepoznavanje njihova značenja primarno se zasniva na izvodenju zaključaka na temelju govornikova enciklopedijskog znanja, dok se u slučaju semantički neprozirnih modifikacija zasniva na primjeni govornikova znanja o jezičnom kontekstu njihove upotrebe. U oba se slučaja značenje iskaza koji sadržavaju frazemske modifikacije s reduciranom komponentom A i supstituiranom komponentom C prenose kao partikularizirane konverzacijske implikature. Ipak, držimo da njihova komunikacijska funkcija, tj. efekt na recipijenta nisu identični. Upotrebom poredbenih frazema ili frazemskih modifikacija s komponentom C koja je u očitaj logičkoj značenjskoj vezi s komponentom A govornik svoj iskaz čini predočivijim sugovorniku (*prava usporedba*). Frazemskim modifikacijama u kojima ne postoji očita logička značenjska veza s komponentom A govornik ne postigne bolju predočivost iskaza, već druge efekte poput primjerice isticanja vlastite kreativnosti te ostvarivanja humora, ironije i sarkazma, čiji se prijenos zasniva na neskladnosti između onoga što je iskazano i onoga što je očekivano, prikladno i/ili istinito (*prividna usporedba*).*

Prema Eganovu i Arsenaultinu tumačenju prepoznavanje značenja frazemske modifikacije ostvaruje se posredstvom konvencionalnog frazema u kanonskom obliku. To je zasigurno slučaj s frazemskim modifikacijama s reduciranom komponentom A i konvencionalnom komponentom C. U slučaju frazemskih modifikacija s reduciranom komponentom A i nekonvencionalnom komponentom C gubi se jasna veza s kanonskim oblikom frazema.

4.3.3. Ispitivanje produktivnosti izoliranih poredbenih konstrukcija

S ciljem utvrđivanja produktivnosti poredbenih konstrukcija [*lijep + k(a)o + imenica*] i [*ružan + k(a)o + imenica*] provele smo analizu na nekoliko razina:

1. analizirana je učestalost različitih kategorija imenica na mjestu komponente C (eng. *type frequency*);
2. ispitana je prihvatljivost (a) ovjerenih učestalih, (b) ovjerenih neučestalih i (c) neovjerenih ali smislenih i (d) neovjerenih nesmislenih poredbenih konstrukcija;
3. ispitana je mogućnost interpretacije neovjerenih nesmislenih poredbenih konstrukcija.

4.3.3.1. Analiza učestalosti različitih imenica na mjestu komponente C

Analiza varijabilnosti poredbenih konstrukcija provedena je na uzorku iz korpusa hrWaC (*usp.* Tablica 4). Za potrebe ove analize iz uzorka su ručno izdvojeni primjeri u kojima se oblik [*lijep/ružan + k(a)o + imenica*] ne koristi za opisivanje ljudske ljepote ili nije poredbeni frazem. Broj primjera iz uzorka koji odgovaraju tom opisu iznosi 287 za konstrukciju [*lijep + k(a)o + imenica*] i 136 za konstrukciju [*ružan + k(a)o + imenica*]. Korpusni podaci ukazuju na to da se ustaljene i inovativne uporabe poredbenih konstrukcija mogu grupirati u nekoliko kategorija za obje analizirane konstrukcije. Kao donju mjeru za utvrđivanje ustaljenosti uzimamo pet pojavnica u računalnom korpusu (Everet 2005 *cit. prema* Parizoska 2019), pa sve konstrukcije koje se pojavljuju manje od pet puta smatramo inovativnim.

S obzirom na značenje komponente C najplodnijima su se pokazale poredbene konstrukcije kategorije (1) čovjek(olikost), koja uključuje imenice koje označavaju: (1.1) skupine ljudi po dobnoj, spolnoj, supkulturnoj, profesionalnoj ili regionalnoj osnovi (npr. *curica, glumac, panker*), (1.2) poznate osobe i likovi iz umjetničkih djela (npr. *Alain Delon, Gargamel*), (1.3) nadnaravna bića (npr. *božica, vrag*) te (1.4) igračke (npr. *lutka*). Ostalim kategorijama pripadaju poredbene konstrukcije koje sadržavaju imenice sljedećeg značenja: (2) biljke i životinje, pri čemu se ljudska ljepota najčešće uspoređuje s biljkama, a ružnoća sa životinjama (npr. *ruža, svizac*); (3) predmeti umjetničke vrijednosti te proizvodi kulture (npr. *statua, stup*); (4) meteorološke, prirodne pojave, nebeska tijela, pri čemu se ljepota uglavnom dovodi u vezu s jutrom, danom te pojavama vidljivim danju, a ružnoća s mrakom; (5) administrativni pojmovi (za iskazivanje ružnoće) koji se dovode u vezu s egzistencijalnom ili ekonomskom ugrozom pojedinca (npr. *poziv u vojsku, porez*); (6) pozitivno/negativno valentni apstraktni pojmovi (npr. *ljubav, grijeh*); (7) imenice koje se uglavnom koriste za označavanje kulturnih tabua, uglavnom vezanih uz smrt, spolnost i fiziološke funkcije tijela (npr. *zahod*).

	[<i>lijep + k(a)o + imenica</i>]		[<i>ružan + k(a)o + imenica</i>]	
	Ukupno pojavnica	Ukupno različitih pojavnica	Ukupno pojavnica	Ukupno različitih pojavnica
1.1. Ljudi	34	17	36	8
1.2. Poznate osobe i likovi	49	41	12	11
1.3. Božanstva i nadnaravna bića	32	10	9	5
1.4. Igračke	9	3	0	0
2. Biljke i životinje	15	8	23	11
3. Predmeti umjetničke vrijednosti, proizvodi kulture	104	14	4	3
4. Meteorološke, prirodne pojave, nebeska tijela	24	8	20	2
5. Administrativni pojmovi	0	0	8	2
6. Apstraktni pojmovi	19	4	4	2
7. Drugo/tabu	1	1	15	5
Ukupno	286	106	136	52

Tablica 4: Kategorizacija imenica na mjestu komponente C analiziranih poredbenih konstrukcija

Na temelju podataka o uporabi poredbenih konstrukcija možemo zaključiti da je konstrukcijska varijabilnost uvjetovana kategorijalnim semantičkim ograničenjima, odnosno da se novi izrazi realiziraju u okviru nekoliko kategorija. Rezultati analize ukazuju na mogućnost

proširenja konstrukcije uključivanjem različitih imenica na mjesto komponente C (106 različitih pojava za ljepotu; 52 za ružnoću), pa se može zaključiti da je riječ o vrlo produktivnoj konstrukciji. Međutim, uvidom u ukupan broj različitih pojava vidljivo je da se nova oprijemljenja u okviru većine kategorija uglavnom pojavljuju rijetko, pa ih možemo smatrati idiosinkratičnim oprijemljenjima upotrijebljenim radi izbjegavanja klišeiziranosti izraza, koja se često dovodi u vezu s poredbenim konvencionaliziranim frazemima (Omazić 2002). Jedina kategorija u kojoj je zamjetan veći broj različitih pojava jest kategorija (1.2) poznate osobe i likovi. U toj je kategoriji 49 pojava, od čega je čak 41 različito. Na temelju tih podataka zaključujemo da govornik stvara kategoriju koja uključuje poredbene konstrukcije [*lijep/ružan + k(a)o + poznata osoba*] na temelju prethodnih iskustava i svojeg jezičnog pamćenja (Goldberg 2019). Ako tamo ne pronalazi primjere koji bi bili dovoljno kognitivno usađeni, kao u ovom slučaju, u konstrukciju [*lijep/ružan + k(a)o + poznata osoba*] unosi imenicu (vlastito ime) s obzirom na trenutnu komunikacijsku potrebu koja je uvjetovana kulturnim trendovima. Nepostojanje dominantne konstrukcije [*lijep/ružan + k(a)o + poznata osoba*] koja je dovoljno usađena i koja bi blokirala nova oprijemljenja, dozvoljava mu maksimalnu kreativnost, koja doduše nije apsolutna već je ograničena određenim estetskim kriterijima.

S druge strane, budući da kategorija [*lijep + k(a)o + predmet*] uključuje konstrukciju s komponentom *slika*, koja je vrlo frekventan član kategorije (86 %) u odnosu na ostale (čija učestalost u kategoriji iznosi oko 14 %), dominantni oblik unutar kategorije blokirat će novu tvorenicu, čime se potvrđuje naša Hipoteza 3. Podaci pokazuju da se i u ovoj kategoriji pojavljuju nove sastavnice, no puno rjeđe u odnosu na prethodnu kategoriju zbog dominantne sastavnice koja blokira takav tip konstrukcijske varijabilnosti

4.3.3.2. Analiza prihvatljivosti izoliranih poredbenih konstrukcija

U procjenama prihvatljivosti ispitanici su samo konvencionaliziranim konstrukcijama dali ocjenu prihvatljivosti iznad 3,5 [*lijep k(a)o slika/lutka/san/boginja*] i [*ružan k(a)o noć/vrag/lopov*], dok su ostale primjere ocijenili ocjenom nižom od 3,5. U Tablici 5 prikazani su rezultati procjene prihvatljivosti pojedinih primjera poredbenih konstrukcija, a iz nje je vidljivo da su ispitanici sve konstrukcije s manje od pet pojava u korpusu procijenili kao neprihvatljive.

	[<i>lijep + k(a)o + C</i>]	Pojavnica u korpusu	Prihvatljivost	[<i>ružan + k(a)o + C</i>]	Pojavnica u korpusu	Prihvatljivost
Ovjereno, frekventno	slika	89	4,78	noć	11	4,09
	san	9	3,83	lopov	9	3,52
Ovjereno, nefrekventno	glumac	1	2,65	svinja	1	2,78
	Angelina Jolie	1	2,35	Gargamel	1	2,22

Neovjereno, smisleno	zdravlje	0	1,39	mesar	0	1,26
	šljiva	0	1,26	sumrak	0	1,57
Neovjereno, nesmisleno	kazalište	0	1,30	parkira- lišće	0	1,17
	bazen	0	1,13	sokol	0	1,22

Tablica 5. Procjena prihvatljivosti poredbenih konstrukcija

Smatramo da se ovi rezultati također mogu tumačiti načelom statističkog blokiranja koje Goldberg (2019) nudi za tumačenje konstrukcijske produktivnosti, jer ukazuju na to da snažna kognitivna usađenost dominantnih konstrukcija inhibira konkurentne te da ih ispitanici smatraju neprihvatljivima unatoč tome što ih mogu interpretirati.

4.3.3.3. Analiza semantičke smislenosti poredbenih konstrukcija

U posljednjem dijelu ovoga istraživanja od ispitanika se tražilo da interpretiraju sasvim inovativne poredbene konstrukcije, sastavljene za potrebe istraživanja od imenica koje (1) pripadaju nekom od semantičkih polja uočenih kod poredbenih konstrukcija (npr. biljke > šljiva, ljudi > mesar) i (2) ne pripadaju niti jednoj od kategorija uočenih kod poredbenih konstrukcija (npr. kazalište, parkiralište).

Za konstrukciju [*lijep k(a)o šljiva*] ispitanici su navodili da se odnosi na osobu koja je *punašna, rumena, mladolika, slatkih obraza, lijepih oblina*, dok su za konstrukciju [*ružan k(a)o mesar*] navodili da je *pretila, prljava, krupna, ružna, silovita, gruba*. Za konstrukciju [*lijep k(a)o kazalište*] ispitanici su navodili da je riječ o osobi *ekscentričnog izgleda, koja nosi nakit, elegantna, profinjena, otmjena, našminkana, raskošna* – za razliku od konstrukcije [*ružan k(a)o parkiralište*], za koju su navodili da je *dosadnog izgleda, neprivaćna, neuredna i prljava, sive boje kože*.

Izgledno je da ispitanici prilikom interpretacije inovativnih smislenih i nesmislenih konstrukcija prizivaju jezična znanja o poredbenim konstrukcijama, te svoje enciklopedijsko znanje, temeljem kojeg dolaze do slične interpretacije iskaza. Međutim, unatoč smislenosti inovativnih iskaza, procjenjuju ih neprihvatljivima, što objašnjavamo postojanjem konvencionaliziranih dominantnih jedinica koje blokiraju njihovu apsolutnu produktivnost u pojedinim konstrukcijskim kategorijama.

5. ZAKLJUČCI

U ovome radu preispitali smo pojedina tumačenja fenomena frazemske fleksibilnosti iz perspektive pragmatike i konstrukcijske gramatike. Za potrebe istraživanja provedena je korpusna analiza trodijelnih poredbenih konstrukcija strukture [pridjev *lijep/ružan* + veznik *k(a)o* + imenica] te su provedene dvije ankete među izvornim govornicima hrvatskog jezika s ciljem utvrđivanja stupnja prihvatljivosti te mehanizama prijenosa (implicitnog) značenja

frazema u kanonskom i modificiranom obliku. Iz istraživanja su proizašli sljedeći zaključci:

(1) Značenje konvencionalnih frazema u iskazu se prenosi kao generalizirana konverzacijska implikatura, koja je neovisna o kontekstu jezične upotrebe.

(2) Značenje nekonvencionalnih frazemskih modifikacija u iskazu se prenosi kao partikularizirana konverzacijska implikatura, koja je ovisna o kontekstu jezične upotrebe i/ili govornikovom enciklopedijskom znanju.

(3) Značenje nekonvencionalnih frazemskih modifikacija s reduciranom komponentom A prenosi se posredstvom značenja izvornog frazema u kanonskom obliku.

(4) Komunikacijska funkcija i mehanizmi prijenosa značenja modificiranih trodijelnih poredbenih frazema s očitom logičkom značenjskim vezom između komponenata A i C drugačiji su nego u frazema kod kojih takva veza izostaje. Prvima se postiže veća slikovitost iskaza, dok se drugima postižu pragmatički efekti (ekspresivnost, izražavanje kreativnosti, ostvarivanje humora, ironije, sarkazma i dr.).

(5) Poredbene konstrukcije djelomično su produktivne, a njihova je produktivnost uvjetovana kategorijalnim semantičkim ograničenjima: inovativne se konstrukcije realiziraju samo s imenicama pripadnicama nekoliko značenjskih polja.

(6) Produktivnost je uvjetovana i statističkim blokiranjem, pa konstrukcija s jednim dominantnim oblikom otežava njezino proširenje. Zato je konstrukcija [*lijep kao* poznata osoba] visoko produktivna, a konstrukcija [*lijep kao* predmet] nisko produktivna.

(7) Ispitanici inovativne izraze procjenjuju neprihvatljivima, čak i kada se slažu oko njihove interpretacije, oslanjajući se na svoje jezično pamćenje u kojem postoji dominantan oblik koji istiskuje konkurentne oblike.

LITERATURA

- Arseneault, Madeleine, „An Implicature Account of Idioms”, *International Review of Pragmatics*, 6, 2014., str. 59–77.
- Egan, Andy, „Pretense for the Complete Idiom”, *Noûs*, 42/3, 2008., str. 381–409.
- Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF press, Zagreb, 2002.
- Fink-Arsovski, Željka; Kržišnik, Erika; Ribarova, Slavomira; Dunkova, Tatjana; Kabanova, Natalija; Trostinska, Rajisa; Mironova Blažina, Irina; Spaginska-Pruszak, Agnieszka; Vidović Bolt, Ivana; Sesar, Dubravka; Dobrikova, Maria; Kursar, Maria, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Knjigra, Zagreb, 2006.
- Goldberg, Adele E., „Constructions: A New Theoretical Approach to Language”, u: *TRENDS in Cognitive Sciences*, 7.5, 2003., str. 219–224.
- Goldberg, Adele E., *Explain Me This: Creativity, Competition, and the Partial Productivity of Constructions*, Princeton University Press, Princeton, 2019.
- Grice, Paul Herbert, „Logika i razgovor”, u: *Kontekst i značenje*, Mišćević, Nenad, Potrč, Matjaž (ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1987., str. 55–67.
- Jozić, Ivana; Pon, Leonard; Rakovac, Alisa, „Pragmatički i značenjski elementi frazema u tekstnoj vrsti intervju”, *Jezičoslovlje*, 7.1–2, 2006., str. 153–171.
- Jukić, Sandra, „Kao u snu ili poredbeni frazemi na Instagramu”, u: *Slavofraz 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje*, Macan, Željka (ur.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2018., str. 149–159.

- Karlič, Virna; Bago, Petra, (*Računalna*) *pragmatika: temeljni pojmovi i korpusnopragmatičke analize*, Zagreb, FF press, 2021.
- Kovačević, Barbara, „Frazeološke modifikacije u novinskim naslovima”, u: *Učenyje zapiski Tavričeskogo nacional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo, Serija: Filologija. Social'nye komunikacii*, 25 (64), 2012., str. 141–145.
- Langacker, Ronald W., „Construction Grammars: Cognitive, Radical, and Less So”, u: *Cognitive linguistics*, Ruiz de Mendoza Ibáñez, F. J. (ur.), Walter de Gruyter GmbH & Co., 2008.
- Ljubešić, Nikola; Klubička, Filip, *Croatian Web Corpus hrWaC*, Slovenian Language Resource Repository CLARIN.SI, <http://hdl.handle.net/11356/1064> (Datum pristupa: 1. 12. 2021.)
- Marković, Bojana, „Kreativna upotreba frazema i drugih višerječnica u djelima Mladena Kerstnera – mogućnosti i namjere”, *Jezikoslovlje*, 14.1, 2013., str. 129–159.
- Menac, Antica; Fink-Arsovski, Željka; Venturin, Radomir, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2003.
- Omazić, Marija, „O poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku”, *Jezikoslovlje*, 3. 1–2, 2002., str. 99–129.
- Parizoska, Jelena, „Promjenjivost glagolskih frazema u engleskom i hrvatskom jeziku – kognitivnolingvistička analiza”, neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019.
- Parizoska, Jelena, „Pragmatički aspekti modifikacija frazema u novinskim naslovima”, u: *Slavenska frazeologija i pragmatika*, Fink-Arsovski, Željka; Hrnjak, Anita (ur.), Knjigra, Zagreb, 2007., str. 173–177.
- Sperber, Dan; Wilson, Deirdre, *Relevance: Communication and Cognition*, Cambridge; MA: Harvard University Press, 1986.

IDIOM FLEXIBILITY AT THE INTERFACE OF PRAGMATICS AND CONSTRUCTION GRAMMAR

The paper deals with the flexibility of idioms, which reflects in the use of their creative modifications. This phenomenon is analyzed on the examples of Croatian idioms of comparison with three-part structure [(A) adjective *lijep/ružan* + (B) conjunction *k(a)o* + (C) noun]. The factors of idiom flexibility and the use of modified idioms are approached from the perspective of pragmatics (pretense theory and the theory of conversational implicature) and construction grammar. The research part of the paper examines the interpretation of the idioms from the two theoretical approaches. The research was conducted in two phases. In the first phase, a corpus analysis of the syntagmatic structures [*lijep/ružan* + *k(a)o* + noun] was conducted in the web corpus hrWaC, with the aim of determining the most frequent conventional idioms of such a structure, as well as their creative modifications. In the second phase of the research, two surveys were conducted among native speakers of the Croatian language with the following objectives: (1) to determine the degree of acceptability of idioms in canonical and modified form; (2) to determine the mechanisms of transmission of their (implicit) meaning.

Keywords: idioms of comparison; conversational implicature; construction grammar; Croatian language modified idioms; pragmatics; pretense theory